

III. Selim'in Tebdil-i Kıyafet Bohçaları

Serpil SÖNMEZ*

Özet

Bu çalışmada III. Selim'in tebdil gezerken kullandığı kıyafetler, silahlar ve aletler incelenmiştir. Pek çok kaynakta III. Selim'in tebdil gezerken humbaracı kılığına büründüğü yazılmakla birlikte, Osmanlı Arşivi'nde bulunan iki belge, kalyoncu, Boşnak, pirpiri, Laz ve Çingene kıyafetlerinin III. Selim'in tebdil-i kıyafet takımları içinde yer aldığına delalet ediyor. Özellikle 1792 tarihli belgede kayıtlı olan kıyafet takımları ayrıntılı bir biçimde, rengi, kumaşı, süslemeleri belirtilerek kaydedilmiştir. Kıyafetlerin yanı sıra III. Selim'in tebdil gezerken kullandığı silahlar ve alet-edevat da, özellikleri ve süslemeleriyle birlikte kaydedilmiştir. Böylece bu iki belge sayesinde sadece III. Selim'in tebdil-i kıyafet takımlarını oluşturan kılık-kıyafetleri değil, dönemin silahları ve bu silahlarla ilgili olan alet-edevatı hakkında da bilgi sahibi olabiliyoruz. Yalnız bu belgelerde ayak giyimine dair herhangi bir bilgiye rastlanmamıştır. Kıyafetlerde, başlıklarda, silahlarda ve silah kınlarında renk olarak açık leylak, armudî?, barudî, beyaz, burucî?, camgöbeği, çağla rengi, dudu burnu, fıstıkî, güvez, hünnabî, kahverengi, kırmızı, kimyonî, leylak, mavi, mor, nefî, nohudî, pembe, sarı, siyah, şerbetî, turuncu ve yeşil kullanılmıştır. Kıyafetlerin ve başlıkların büyük bir kısmı çuhadan yapılmıştır. Çuhanın yanı sıra aba, bez, şâlî, çitari, atlas ve keçe kullanılmıştır. Silah kınlarında deri olarak en çok sağrı, kumaş olarak kadife ve çuha kullanılmıştır. Demir ve şirmâhî de kın yapımında kullanılan diğer malzemelerdir. Kıyafetlerin süslenmesinde kaytanlı klabdanıçe, şemse ve sırma işleme kullanılırken silahlarda ve kınlarında zümrüt, yakut, elmas, mercan, la'l gibi değerli taşların yanı sıra altın ve gümüş, mine işi, sırma işleme, sim kakma kullanıldığı görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: III. Selim, tebdil-i kıyafet, kalyoncu, Boşnak, pirpiri, Çingene.

Incognito Fardels of Selim III

Abstract

In the present study, the clothes, weapons, and tools used by Selim III, when he was incognito, were investigated. Although a number of sources indicated that Selim III preferred the *humbaracı* (bombardier)

* Dr. Öğretim Üyesi, Iğdır Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, serpil.sonmez@igdir.edu.tr

costume, when he was incognito, the two documents found in the Ottoman Archives provide evidence as regards the fact that sailor, Bosnian, *pirpiri* (merchant), Laz and Gypsy clothes were also included in his set of incognito costumes. Particularly, the clothing sets as registered in the document dated 1792, were recorded in detail by specifying the colour, fabric, and decorations. In addition to clothes, the weapons and tools-equipment used by Selim III during his incognito tours were also recorded along with their features and ornaments. Thus, thanks to these two documents, we can have information not only about the clothing that made up Selim III's incognito costumes, but also about the weapons of the time and the tools and equipment associated with these weapons. Only that these documents did not reveal any information about foot wear. Light lilac, *armudî* (pear colour)?, *barudî* (slate-gray), white, *burucî*?, cyan, green almond colour, *dudu burnu* (reddish yellow), *fistikî* (pistachio colour), *güveç* (purple-red), *hünnabî* (jujubi colour), brown, red, cumin, lilac, blue, purple, *neftî* (naphta coloured/dark green), *nobudî* (chickpea coloured), pink, yellow, black, *şerbetî* (sherbet colour), orange, and green were used in clothings, caps, weapons, and scabbards. Most of the clothes and caps were made of broadcloth. In addition to the cloth, aba, cloth, *şbali* (angora), *çitari* (silk and cotton), atlas (satin), and felt were used. In the scabbards, shagreen was mostly used as leather and velvet and broadcloth were used as fabric. Iron and whale tooth were the other materials used in scabbard making. It was seen that braided *klabdaniçe*, *şemse* (ornamentation in the shape of sun), and purl were used to decorate the garments, while precious stones such as emeralds, rubies, diamonds, corals, and garnets as well as gold and silver, enamel work, purl, glitter inlays were used in the weapons and scabbards, .

Key Words: Selim III, incognito, sailor, Bosnian, merchant, Gypsy.

Giriş

Sözlük anlamı kıyafet değiştirmek olan *tebdil-i kıyafet*, halktan uzak farklı bir hayat yaşayan hükümdarların kimliklerini gizlemek için kılık değiştirerek halkın arasında dolaşmalarını anlatan bir terimdir. Hükümdarlar, halkın durumunu bizzat görmek, sokağın nabzını tutmak veya tebaalarının yönetim hakkındaki düşüncelerini, şikâyetlerini, memnuniyetsizliklerini dinleyerek, halk arasındaki dedikoduları öğrenmek gibi amaçlarla tebdil-i kıyafet uygulamasına başvururlardı. Tebdil-i kıyafet uygulamasının çok eski zamanlara kadar gittiği bazı örneklerden anlaşılmaktadır. Örneğin Hz. Davud'un hükümdar olduktan sonra tebdil-i kıyafet halkın arasına karıştığı ve halkın kendisi ve devlet hakkındaki düşüncelerini öğrendiği rivayet olunur. Ashâb-ı Kehf kıssasında da kıyafet değiştirmeye (tebdil-i kıyafet) rastlanır. Mağarada gizlenenlerden Diomedesz veya Lamblichus'un olup bitenleri öğrenmek ve yiyecek bulmak amacıyla kıyafet değiştirerek şehre gittiğinden bahsedilir. Bir başka örnek ise Hz. Ömer'in halkın yönetimden memnun olup olmadığını anlamak amacıyla, halktan biri gibi giyinerek Medine sokaklarında dolaşmasıdır. Tebdil gezme daha

çok Abbâsîler döneminde görülür. Nişâbur Emîri Abdullah b. Tâhir akşamları sesi güzel bir hafızı dinlemek amacıyla tebdil-i kıyafet ile camiye gitmeyi alışkanlık haline getirmişti. Hârûnürreşid ile veziri Cafer b. Yahya el-Bermekî de sık sık tebdil-i kıyafet ile halk arasında dolaşırlardı. Tebdil gezme âdeti Bizans'ta da uygulanıyordu. İmparator Theophilos'un şehirde tebdil gezerek en alt tabakaların arasına girdiği, bunların şikâyetlerini dinlediği bilinmektedir.¹

Osmanlı kaynaklarında *tebdil-i kıyafet*'in yanı sıra *tebdil gezme*, *tebdil-i câme*, *tebdile çıkma* gibi tabirlerin de kullanıldığı görülmektedir. Osmanlı İmparatorluğu'nda padişahların tebdil-i kıyafet gezmeleri gelenekselleşmiş bir uygulamadır ve padişahların XVI. yüzyıldan itibaren farklı esnaf kıyafetlerine bürünerek halk arasına karıştığı bilinmektedir. Yavuz Sultan Selim, Kanuni Sultan Süleyman, II. Osman, IV. Murad, IV. Mehmet, II. Ahmet, III. Osman, III. Mustafa, I. Abdülhamit, III. Selim tebdil gezdiği bilinen padişahlardandır. Kanuni Sultan Süleyman, haremde çıkma sipahi; II. Osman, bostancı; II. Ahmet, Mevlevî şeyhi; III. Mustafa, su yolcu ve tebdil hasekisi²; I. Abdülhamit, softa³; III. Selim humbaracı, delibaşı, kalyoncu, zaim kılığında tebdil gezmisti. IV. Murat ise tebdil gezerken değişik kıyafetler kullanırdı.⁴

Resim 1. Humbaracılar⁵

¹ Nebi Bozkurt, "Tebdil Gezmek", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (DİA)*, XL, (2011), s.213.

² M. Zeki Pakalın, *Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul, 1993, Cilt: III, s.428; İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Devleti'nin Saray Teşkilatı*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1988, s.60.

³ I. Abdülhamit'in tebdil-i kıyafet ile gezdiği yerler için ayrıca bkz. Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi Defterleri (TS.MA.d.), 9686.

⁴ İ.H. Uzunçarşılı, *Osmanlı Devleti'nin Saray Teşkilatı*, s.59-61; M.Z. Pakalın, *Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, Cilt: III, s.428; Mehmet İpşirli, "Tebdil Gezmek", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (DİA)*, Cilt: XL, (2011), s.213-214; Necdet Sakaoglu, *Bu Mülkün Sultanları*, Oğlak Yayınları, İstanbul, 1999, s.443.

⁵ Resim 1, İBB Atatürk Kitaplığı'nın web sitesinden alınmıştır.

Padişahlar tebdile çıktıklarında gördükleri olumsuzluklara müdahale eder, tedbir alınmasını emreder, kanunların doğru uygulanıp uygulanmadığını kontrol eder, bazen de gördükleri kanunsuzluk veya uygunsuzlukları cezalandırma yoluna giderlerdi. IV. Murad, İran seferine giderken tebdil gezerek orduyu teftiş etmiş, tütün içtiğini gördüğü 14 neferi cezalandırmıştı. III. Mustafa, tebdil-i kıyafet Ayasofya Camii'ne giderek sabah namazını orada kılmayı alışkanlık edinmişti. Bir defasında ise tebdil gezerken rastladığı bir sefaret tercümanının rical konaklarına girerek öğrendiği bilgileri sefirilere verdiğini anlayınca boynunu vurdurmuştu.⁶ Yine sarı mest ve renkli elbise giyme yasağına uymadıklarını gördüğü bir Hristiyan ekmekçi ile bir Yahudi'yi ölümle cezalandırmıştı. III. Selim tebdil-i kıyafet ile gittiği Kızkulesi'nde dizdarın görev başında olmadığını görünce bulunup denize atılmasını emretmiş, araya girenlerin ricası üzerine hayatını bağışlayarak azletmekle yetinmişti. Başka bir tebdil gezisinde ise Baruthâne-i Âmireye gitmiş, oradaki görevlilerin şikâyetlerini duyunca durumlarının iyileştirilmesi için gerekenlerin yapılmasını emretmiştir. I. Abdülhamit sık sık tebdil gezen padişahlardandı. Tanık olduğu olumsuzlukları sadrazamına bildirir ve bunlara dair hatt-ı hümayunlar hazırlattırır. Yine I. Abdülhamit'in çok değer verdiği bir zatın cenazesine katılmak için de tebdil-i kıyafet ile Fatih Camii'ne gittiği bilinmektedir.⁷

Tebdil-i Kıyafet gezmenin bazı kuralları vardı. Mesela tebdil gezen padişahı tanıdığını belli etmek, onunla konuşmak veya ona arzuhal sunmak iyi karşılanmaz, bunları yapanlar ağır şekilde cezalandırılırdı.⁸ Örneğin III. Mustafa tebdil gezerken kendini tanıyıp arzuhal vermek isteyen Çorum Alaybeyi Feyzullah'ı katlettirmiştir.⁹

Zeki Pakalın'a göre, tebdil gezme esnasında padişahın yanında 12 adet *tebdil hasekisi*¹⁰ bulunurdu. Bunlar hasekilerden ayrılan bir gruptu. *Tebdil hasekileri* gerekli hallerde kıyafet değiştirerek İstanbul'da dolaşırlar, gizli görevle vilayetlere gönderilirdi. Tebdil esnasında padişahın bindiği kayığa *Tebdil Piyadesi* denilirdi. Bu kayıklarda kürek çekenlere ise *tebdil-i hümayun hamlacı* ismi verilirdi. Bu kürekçiler Kayıkxane Ocağı'nın eskilerinden ve itimat edilenlerinden seçilirdi.¹¹ Bu bilgilere ek olarak Kanuni Sultan Süleyman'ın İbrahim Paşa ile tebdile çıktığı, I. Abdülhamit'in ise tebdile çıkarken yanına silahtar ağa, mabeyin ağaları

⁶ İ.H. Uzunçarşılı, *Osmanlı Devleti'nin Saray Teşkilatı*, s.59-61; M.Z. Pakalın, *Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, Cilt: III, s.428; M. İpşirli, "Tebdil Gezmek", s.213-214.

⁷ İ.H. Uzunçarşılı, A.g.e., s.59-61; M.Z. Pakalın, A.g.e., Cilt: III s.428; M. İpşirli, A.g.m., s.214.

⁸ M.Z. Pakalın, A.g.e., Cilt: III, s.428; M. İpşirli, A.g.m., s.214.

⁹ M.Z. Pakalın, A.g.e., Cilt: III, s.428.

¹⁰ Bunlara halk içinde *Tebdil Eskisi* denilirdi. Bkz. M.Z. Pakalın, A.g.e., Cilt:III s.428, 164, ve Cilt: I, s.753.

¹¹ M.Z. Pakalın, A.g.e., Cilt: III, s.429.

ve çavuşlardan bazılarını aldığı bilinmektedir.¹² Sultan II. Mahmut, 1825 yeniçeri ayaklanmasında yanında Sır Kâatibi Mustafa Efendi ile birlikte tebdil kayığına binip Beşiktaş Sarayı'ndan Topkapı Sarayı'na gitmişti. Baş lalaların da tebdil gezdiği esnada padişaha refakat ettiği bilinmektedir.¹³

Tebdîl-i Kıyafet gezmek sadece padişahlara mahsus bir âdet değildi. Sadrazamlar ve Yeniçeri Ağaları da tebdil gezerek denetleme yaparlardı. Valide Sultanların da tebdîl-i kıyafet ile bazı yerleri ziyaret ettiklerini belgelerden anlıyoruz. Örneğin Ağustos 1862 tarihli bir başka belgede valide sultan tebdîl-i kıyafet ile Yeni Saray'a ziyarete gideceğini yazmıştır. Nisan 1863 tarihli bir başka belgeye göre valide sultan tebdîl-i kıyafet ile Eyüp Sultan'ı ziyarete gitmiştir.¹⁴ Her ne kadar Osmanlı Devleti'nde tebdîl-i kıyafet âdetinin Osmanlı padişahları ve devlet adamları tarafından Tanzimat'ı müteakkip uygulanmadığı bilinmekteyse de valide sultanın 1860'lı yıllarda tebdîl-i kıyafet dolaştığı belgelerde kayıtlıdır.

1. III. Selim ve Tebdîl-i Kıyafet

III. Selim, İstanbul'un asayişini ve çarşı pazarın durumunu denetlemek için tebdîl-i kıyafet ile sık sık başkentte dolaşır. Tebdil gezerken tanık olduğu aksaklıkları düzeltmek için sadrazama ya da sadaret kaymakamına buyruklar verirdi.¹⁵ Örneğin yazdığı bir hatt-ı hümayununda şöyle demektedir:

*Kaymakam paşa ... evveli gün tebdilde ekmek hem eksik hem bozuk
olmağla ekmeçileri sana gönderdim elbette kababat hangisinde ise
dükânın önüne bu gün esasın ben ne vakit tebdile çıksam böyle rast
geliyorum...*¹⁶

III. Selim'in tebdil gezerken humbaracı, delibaşı, kalyoncu, zaim kılıklarına girdiğinden yukarıda bahsedilmişti. Ancak günümüze ulaşan iki belge III. Selim'in tebdil kıyafetleri hakkında daha fazla bilgi sahibi olmamıza vesile olmuştur. Bu belgelerden erken tarihli olanı arşivde H. 18 Cemaziyelahir 1218'e tarihlenmiş olmakla birlikte, belgenin üzerinde yazan tarih M. 23 Recep 1206'dır

¹² M. İpşirli, "Tebdil Gezmek", s.213-214.

¹³ M.Z. Pakalın, *Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, Cilt: I, s.166. ve 472.

¹⁴ A.g.e., Cilt: III, s.94. Sadrazamların tebdil gezmesine dair örnekler için bkz. Câbî Ömer Efendi, *Câbî Tarihi*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Yay. Hazırlayan: Mehmet Ali Beyhan, Ankara, 2003, Cilt: I, s.223-224; M.Z. Pakalın, *Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, Cilt:II, s.93; BOA, Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi Evrakı (TS.MA.e.), 527-34; Valide Sultan'ın tebdîl-i kıyafet gezmesine dair bkz. İstanbul Büyükşehir Belediyesi (İBB) Atatürk Kitaplığı, Pertevniyal Valide Sultan Evrakı, (PVS.evr.), 02877; 04219.

¹⁵ N. Sakaoğlu, *Bu Mülkün Sultanları*, s.443.

¹⁶ Fahrettin Tızlak, "Hatt-ı Hümayunlar Işığında III. Selim Dönemi'nde İstanbul'da Fırınların ve Ekmeklerin Tebdil-i Kıyafetle Denetimi", *Cedrus*, III, (2015), s.341.

(H. 17 Mart 1792). İkinci belge arşivde yine H. 18 Cemaziyelahir 1218 tarihli olarak gösterilmekle birlikte belgenin üzerinde yazan tarih H. 19 Cemaziyelahir 1218'dir (M. 6 Ekim 1803).¹⁷ 1792 tarihli belgede III. Selim'in tebdil bohçaları ayrıntılı olarak yazılmış ayrıca tebdil gezerken kullandığı silahlar da yine ayrıntılı olarak kaydedilmiştir. 1803 tarihli belgenin içeriği ise daha ziyade özet mahiyetindedir. Bu belgede bazı kıyafetlerin ait olduğu meslek grupları belirtilmiş, yine bazı silahlar ayrıntılı olarak tarif edilmiştir.

2.III. Selim'in Tebdil-i Kıyafet Takımları

1792 tarihli belgeye göre III. Selim'in tebdil kıyafetleri arasında 3 adet kalyoncu takımının yanı sıra Boşnak, pırpıri, Çingene, Laz takımları ile yazlık bir takım, bir aba takımı, kürk bohçaları ve silah takımları yer almaktadır.

2.1. Kalyoncu Takımları

Pakalın'a göre kalyoncu kıyafeti, makdem, fermene, şalvar ve bele sarılan bir kuşaktan oluşurdu. Bele sarılan kuşakla, fesin üzerine sarılan poşunun aynı olması tercih edilen bir durumdu. Kalyoncular kuşaklarında bir çift tabanca ile biri uzun diğeri kısa iki bıçak taşırlardı. Hem tabancalar hem de bıçaklar gümüş kaplı ve altın yaldızlı olurdu. Kalyoncular yağmurluk giyerlerdi. Bu yağmurluklar gayet güzel çuhadan "bornoz" biçimindeydi ve harçla süslenmişti. Bornozlar yakadan bir düğme ile iliklenirdi. Genellikle sağ eteği sol omuz üzerine atılarak giyilirdi.¹⁸ III. Selim'in tebdil gezerken kullandığı kalyoncu takımları bu tanımlamaya uymaktadır. 1792 tarihli belgeye göre III. Selim'in kalyoncu takımlarında üst kıyafetleri olarak mintan, yelek, fermene, içlik, burnus ve bunların altına giyilen şalvar yer almaktadır. Kalyoncu takımlarının başlıkları ise fes, külah, şal veya makdemdir. Bu takımlarda kullanılan diğer bir giysi parçası ise *dizgedir*.

Reşat Ekrem Koçu mintanı, iç gömleği üzerine giyilen, etekleri kalçaları örtecek kadar uzun olan, uzun kollu, düz yakalı, önü entari gibi yarım yırtmaçlı olup yırtmacı, 3-4 düğme ile kapanan, halka mahsus bir dış gömleği olarak tanımlamaktadır.¹⁹ Belgede mintan yerine *nîmten* kelimesinin de kullanıldığı görülmektedir. *Nîmten*, Farsça kökenli bir kelime olup mintanın halk ağzındaki söyleniş biçimidir. III. Selim'in kalyoncu takımlarının bir parçası olan mintanlar (nîmtenler) çuha kumaştan yapılmıştır. Çuha yünden dokunmuş, tüysüz, ince ve sık, düz bir kumaş türüdür.²⁰ Erkek giyiminde mintan, cepken, câmedan,

¹⁷ Bkz. BOA, TS.MA.d., 5062.0001; 5062.0002.

¹⁸ M.Z. Pakalın, *Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, Cilt: II, s.154.

¹⁹ Reşat Ekrem Koçu, *Türk Giyim Kuşam ve Süslenme Sözlüğü*, Sümerbank Kültür Yayınları, Ankara, 1969, s.174.

²⁰ İlhan Ayverdi, *Misalli Büyük Türkçe Sözlük*, Kubbealtı Yayınları, İstanbul, 2006 s.603.

fermene, yelek, çakşır, potur gibi giysilerin yapıldığı bir kumaştır. Çuha kumaşından yapılan erkek giyiminde üstlüklerin göğüs kısımları, omuz ve kol yenleri, alt giyimde ise potur ve çakşırlarda dizden yukarı olan ön kısımlar kılaptan ile ipek veya sırma ile ayrıca işlenerek süslenirdi.²¹ III. Selim'in kalyoncu takımlarındaki mintanlarda kullanılan renkler güvez, fıstık yeşili ve yeşildir. Başka kıyafetlerde de kullanıldığını gördüğümüz güvez, mora çalan koyu kırmızı anlamındadır.²² Mintanların bazıları *sade gaytanlı kılaptaniçe* şeklinde tarif edilmiştir. Gaytan (kaytan), bükülmüş ipliklerin tekrar bir arada bükülmesiyle yapılan, kumaşların, perdelerin, döşemelerin kenarlarına süs olarak dikilen ip şeklindeki kordonlara verilen addır. İpek veya pamuktan yapılmış sicim, kalınca bükme anlamlarına geldiği gibi eskimemesi için şalvar paçalarına geçirilen örgü manasına da gelmektedir.²³ Kılaptan ise, kılaba denilen eğirme çarkı ile pamuk ipliği üzerine bükülüp sarılan gümüş veya altın ya da ipek veya pamuk karışık tellere verilen addır. Bir başka tanımına göre kılaptan, ipek üzerine gümüş, altın, bakır gibi madenlerden çekilmiş çok ince tellerin sarılmasıyla yapılan ve dokumacılıkta, işlemecilikte kullanılan iplik veya pirinç, bakır, kalay gibi madenlerden çekilerek gümüş ve altın yaldız vurulmuş, saç kadar ince madeni ipliklere verilen ad.²⁴ Çeşitli süs işlemlerinde kullanılırdı; kılaptan işleme, kılaptan nakışı gibi. Şemseddin Sami, Kılaptanlı kelimesini, taklit ve sahte tellerle karışık olarak açıklamıştır.²⁵

Kalyoncu kıyafetinin bir parçası olan yelek, kolsuz ve genellikle önü açık, eteği bele kadar kısa bir giysidir. Mintanın üzerine, cepkenin altına giyilirdi. Yeleğin özelliği iki ön parçasının kumaş veya deri kaplı, sırtının ise astar bezinden yapılmasıydı.²⁶ III. Selim'in kalyoncu takımlarında yer alan yelekler de çuhadan yapılmıştır. Bunlar *sade gaytanlı kılabdaniçe*, *gaytanlı kılabdaniçe* ya da *sırma işlemlid* olarak tarif edilmiştir. Yeleklerin renkleri leylak, fıstık yeşili, güvez, pembe, al (kırmızı) ve camgöbeğidir.

Fermene, eskiden özellikle esnafın, avâmın, tulumbacıların giydiği, çuha veya abadan yapılmış, kaytan işlemlerle süslü bir tür kolsuz kısa ve yuvarlak yanlı yeleğe verilen isimdi.²⁷ Fermenenin bir diğer adı da *salta*dır.²⁸ Salta, bir çeşit kısa cepkenin adıdır. Cepkenden farkı kollarının ceket koluna benzemesidir. Koçu'ya

²¹ R.E. Koçu, *Türk Giyim Kuşam ve Süslenme Sözlüğü*, s.82.

²² İ. Ayverdi, *Misalli Büyük Türkçe Sözlük*, s.1123.

²³ Bkz. M.Z. Pakalın, *Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, Cilt: II, s.223; İ. Ayverdi, A.g.e. s.1622; Orhan Acıpayamlı, *Zanaat Terimleri Sözlüğü*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 1976, s.114; M. Bahaeddin, *Yeni Türkçe Lügat*, Evkâf-ı İslamiye Matbaası, İstanbul, Tarihsiz, s.498; Şemseddin Sami, *Kamus-ı Türkî*, İkdâm Matbaası, İstanbul, 1317, s.974.

²⁴ M.Z. Pakalın, A.g.e., Cilt: II, s.285; İ. Ayverdi, A.g.e., s.1670; Pars Tuğlacı, *Okyanus Ansiklopedik Sözlük*, Cem Yayınevi, İstanbul, 1985, Cilt: V, s.1533.

²⁵ Ş. Sami, A.g.e., s.1077.

²⁶ R.E. Koçu, A.g.e., s.242.

²⁷ A.g.e., s.111.

²⁸ M.Z. Pakalın, A.g.e., Cilt: II, s.154.

göre salta ismi, Sen-Marko adının bozulmuş halidir. Zira salta, Venediklilerin bir üstlüğünden alınmış bir kıyafetti. Zamanla sadece Tersanelilerin değil halkın da giydiği bir kıyafet halini almıştı.²⁹ III. Selim'in kalyoncu takımlarının bir parçası olan fermene, kırmızı çuhadan yapılmıştır ve *sırma işleme incili şemse* ile süslenmiştir. *Şemse*, güneş şeklindeki süsleme motifidir.³⁰ Bu motifin başka kıyafetlerde de kullanıldığını aşağıda göreceğiz.

İçlik, kışın giyilen pamuklu bir tür yelektir. *Gezi kaplı samur nâfesi* şeklinde tarif edilen içliğin rengi belirtilmemiştir. *Gezi*, pamuk ve ipek karışımı sert ve hâreli makbul bir kumaş cinsidir. Bir arşın eninde dokunduğu için *gezi* adı verilen bu kumaş, her renkten yapılırdı, ama özellikle açık renkli olanları makbuldü.³¹ Nâfe ise tilki, tavşan ve samur gibi tüylü hayvanların karın taraflarından yapılan kürk cinsidir. Kürk yapıldığı hayvanın ismini anılırdı: Samur nâfesi, tilki nâfesi, tavşan nâfesi gibi.³² *Burnus* (veya *bornus*), Koçu'nun tarifıyla başlıklı maşlahtır. Daima beyaz yünlüden yapılan bu kıyafet, aslında bir Arap üstlüğüdür. Bu kıyafet, bir kenarı giyen kişinin omuzundan ayak bileklerine, hatta topuk hizasına kadar uzanan dört köşeli bir kumaş parçasından ibarettir. Üste gelen kısmına bir başlık eklenmiştir ve iki yanında kol geçecek yerler vardır. Özellikle kuzey Afrika'da Fas, Cezayir, Tunus, Trablusgarb'da giyilen bu kıyafet, Osmanlıya gemiciler tarafından getirilmiş ve onlar tarafından kullanılmıştır yani gemicilere mahsus bir kıyafettir.³³ III. Selim'in kalyoncu takımlarının bir parçası olan *burnusun* rengi, Koçu'nun da belirttiği gibi beyazdır. Şalvar, hem erkeklerin hem de kadınların giydiği bol ağırlı geniş bir üst donudur. Erkek şalvarları genellikle çuha, şâlî gibi yünlü kumaşlardan yapılırdı.³⁴ III. Selim'in kalyoncu takımlarında yer alan şalvarlarda kullanılan kumaş da çuhadır. Bu şalvarlar *sade gaytanlı* ve *gaytanlı kılabdaniçe* olarak tarif edilmiştir ve güvez, kahverengi ve hünnabî renkli çuhalardan yapılmıştır. Kalyoncu takımlarında adı geçen diğer bir kıyafet olan *dizge*, dizin altına veya üstüne bağlanan çorap bağıdır.³⁵ Dizgenin kumaşı çuha rengi ise mordur.

1792 tarihli belgeye göre kalyoncular başlık olarak fes, külah, şal veya *makdem* kullanmaktadır. III. Selim'in bir kalyoncu takımında baş giysisi olarak kısaca *makdem* diğerinde *şemle şal* ve *fes ma'a külah* kaydedilmiştir. Şemle şal, fes ve külahın makdemi oluşturan parçalar olduğunu Pakalın yazmaktadır. Pakalın'nın tarifine göre *Makdem*, kalyoncuların kullandığı bir başlıktır ve külah üzerine giyilen bir fes ve fesin üzerine sarılan saçaklı bir poşudan ibarettir.³⁶

²⁹ R.E. Koçu, *Türk Giyim Kuşam ve Süslenme Sözlüğü*, s.201.

³⁰ İ. Ayverdi, *Misalli Büyük Türkçe Sözlük*, s.2934.

³¹ R.E. Koçu, A.g.e. s.133 ve 124-125.

³² P. Tuğlacı, *Okyanus Ansiklopedik Sözlük*, Cilt: VII, s.2087.

³³ R.E. Koçu, A.g.e., s.47.

³⁴ A.g.e., s.215.

³⁵ İ. Ayverdi, A.g.e., s.729.

³⁶ M.Z. Pakalın, *Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, Cilt: II, s.154.

Şemle başa sarılan başörtüsü veya sarık anlamındadır.³⁷ Şemle şal da bu durumda külahın üstüne giyilen fesin üzerine sarılan şaldır. III. Selim'in kalyoncu kıyafeti başlıklarında kullanılan renkler penbe, sarı ve güvezdir, zîra şemle şallar pembe ve sarı, makdemler ise güvez tellidir.

Resim 2. 2.2. Boşnak Takımı Kalyoncu³⁸

Boşnak takımını oluşturan kıyafetler, kalpak, kaput, eldiven ve melluta'dır. Koçu'ya göre kalpak, tüylü ve postlu külah; deriden yapılmış bir başlıktır ve Cumhuriyet dönemine kadar halk arasında yaygın olarak kullanılmamıştır. Tatar kalpağı, Çerkes kalpağı, Bulgar kalpağı, Acem kalpağı gibi çeşitleri vardır. Yine Koçu'ya göre kalpağın üzerine sarık sarılmazdı³⁹, ancak III. Selim'in Boşnak takımındaki kalpağın üzerine siyah poşu sarıldığı anlaşılmaktadır. Poşu, kadınların başlarına örttükleri, kenarları saçaklı, ipek, pamuk veya yünden yapılan bir tür başörtüsü; bele sarılan kuşak ve eskiden başa sarılan bir nevi sarık anlamlarına gelmektedir.⁴⁰ Üzerine poşu sarılan kalpağın Boşnaklara özgü bir tür olup olmadığı hakkında bir bilgi bulunamamıştır. Kaput, askerlerin giydiği bir üstlük, yağmurluk anlamına geldiği gibi, kaba kalın kumaştan yapılmış, halkın giydiği

³⁷ İ. Ayverdi, *Misalli Büyük Türkçe Sözlük*, s.2933.

³⁸ Resim 2, İBB Atatürk Kitaplığı'nın web sitesinden alınmıştır.

³⁹ R.E. Koçu, *Türk Giyim Kuşam ve Süslenme Sözlüğü*, s.142.

⁴⁰ İ. Ayverdi, *Misalli Büyük Türkçe Sözlük*, s.2524.

palto anlamına da gelmektedir.⁴¹ Boşnak takımında yer alan kaputlar al (kırmızı) çuhadan yapılmıştır ve üzerlerinde birer şemse motifi işlidir. Bükmeli siyah çuhadan yapıldığı belirtilen melluta'nın⁴² ne olduğu hakkında bir bilgiye tesadüf edilememiştir. Boşnak takımının son parçası olan eldiven al (kırmızı) yünden yapılmıştır.

2.3. Pirpiri (Pırpırı) Takımı

III. Selim'in tebdil-i kıyafetleri içinde belki de en ilginç olanı *pirpiri* takımıdır. Pirpiri (ya da pırpırı), uçarı, çapkın kişi; eğitim görmemiş ve zarafetten yoksun kimse, esnaf takımından olan basit adam anlamlarına gelmektedir. Pirpiri (Pırpırı) kıyafeti ise uçarı, çapkın ve bıçkın gençlerin, esnaf takımından yeniçerilerin giydiği kıyafet manasındadır.⁴³ Şemseddin Sâmî, pirpiriyi, esnaf ve zanaat erbabı, pırpırı kıyafetini de esnafa mahsus kıyafet olarak tanımlar.⁴⁴ Koçu, pirpiri tarzını ayrıntılı bir şekilde anlatır:

*"Pırpırı kıyafet, ... ayak takımının uçarlık, koşarılık, bıçkınlık, kopukluk yollarındaki nümayişlerle giyinişleri olmuştur ki perçem salmak, sine açmak, dövmeli kollar, bacaklar, baldırlar teşhirmek, yalın ayak, yalın topuk göstermek bu kılık kıyafetin icablarından olmuştur..."*⁴⁵

III. Selimin pirpiri takımında kıyafet olarak biniş, cübbe, mintan, yelek ve şalvar ve silah olarak da bir bıçak bulunmaktadır. *Biniş*, yüksek tabakadan kişilerin, özellikle ulema ve efendilerin giydiği bir tür cübbenin adıdır. Halkın giydiği cübbeden farkı ise bedeninin daha geniş, kollarının daha bol ve uzun olmasıdır. Kışlık olanları yünlüden, yazlık olanları keten ve sof kumaşlardan yapılırdı. Renk olarak genellikle devetüyü veya siyah kullanılırdı.⁴⁶ III. Selim'in pirpiri takımındaki binişler ise çuhadan yapılmıştı ve neftî ve güvez renklerindeydi. Bu takımında yer alan iki cübbe de yine çuhadan yapılmıştı ve yeşil ve mor renkliydiler. Cübbeler *gaytanlı* olarak tarif edilmiştir. Cübbe, en üste giyilen geniş ve bol bir tür kıyafettir. Ancak Şemseddin Sâmî, cübbenin binişin altına giyilen biraz dar bir kıyafet olduğunu ve bunun kisasına abdestlik denildiğini belirtmektedir. Pakalın bu bilginin yanı sıra cübbenin mintan yakası gibi iki santim yumuşak yakası olduğunu ve dizden aşağıya incek kadar uzun ve

⁴¹ R.E. Koçu, *Türk Giyim Kuşam ve Süslenme Sözlüğü*, s.146.

⁴² Bu kelimenin Osmanlı Türkçesi ile yazımı ancak bu şekilde okunabilmiş, başka türlü okunamamıştır. Sözlüklerde olmayan bu kelimenin Osmanlı Türkçesi ile yazımı için bkz. BOA, TS.MA.d., 5062.0001.

⁴³ İ, Ayverdi, A.g.e., s.2504.

⁴⁴ Aktaran R.E. Koçu, A.g.e., s.192.

⁴⁵ A.g.e., s.191-192.

⁴⁶ A.g.e., s.39.

düz olduğunu söylemektedir.⁴⁷ Bu bilgileri aktaran Koçu ise cübbenin biniş altına giyilen bir kıyafet olmadığına, binişin kibar ulemanın giydiği bir tür cübbeye verilen isim olduğuna dikkat çeker.⁴⁸ Ancak III. Selim'in pirpiri takımında iki adet biniş ile iki adet cübbenin bulunması Şemseddin Sâmî'nin cübbe tarifinin daha doğru olabileceğini akla getirmektedir. Pirpiri takımının parçaları olan mintanlar, yelekler ve şalvarlar da çuha kumaşındandı. Her üçü de *gaytanlı* olarak tarif edilmiştir.. Mintanlar, yeşil ve güvez; yelekler, güvez ve mor; şalvarlar da mavi ve barudî renklerindeydi. Takımın son parçası bir adet *kulaklı* bıçağıtı.

III. Selimin pirpiri takımında yüksek tabakaya mahsus biniş adı verilen cübbelerin yer alması, Gerek Ayverdi'nin gerekse Koçu'nun yaptığı pirpiri kıyafeti tanımına ters düşmektedir. Zira hem Ayverdi, hem de Koçu pirpiri kıyafetini alt tabakaya mensup uçarı, hovarda kişilerin kullandığı kıyafet olarak tanımlamaktadır. Oysaki biniş giymenin yüksek tabakaya mahsus olduğunu hem Ayverdi hem de Koçu belirtmektedir. Bu durumda ya III. Selim döneminde pirpiri kelimesinin anlamı farklıydı ya da pirpiri kıyafeti sadece alt tabakadan uçarı ve hovarda kişilerin değil, yüksek tabaka hovardalarının da kullandığı bir giyim tarzına verilen isimdi.

2.4. Çingene Takımı

III. Selim'in tebdil gezmek için kullandığı çingene takımı, cepken, fes, dizge ve keçe külahtan oluşmaktadır. Cepken, gömlek üzerine giyilen, yakası düz, önü düz veya çapraz, eteği bele kadar inen, kolları el üstüne düşecek derecede uzun bir kıyafet türüdür. Yaşlıların cepkenleri siyah veya kahverengi, gençlerinki kırmızı ve mavi renkli kumaştan yapılırdı. Giyen kişinin ekonomik durumun göre yaka ve kol kenarları, önleri, etek köşeleri ipek ve sırma ile işlenirdi. Eteğinin kısa oluşu altına bağlanan kuşağın görünmesini sağlardı.⁴⁹ III. Selim'in çingene takımındaki cepkenlerden biri mor atlastan, diğeri yeşil kadifeden yapılmıştı ve her ikisi de mercanlı sırmalı şemse ile süslenmişti. Bu takımında yer alan fesler beyazdı.

2.5. Laz Takımı

Laz takımı, mintan, şalvar, yelek, şal, kalpak ve bir çift çoraptan oluşuyordu. Mintan ve kalpak yeşil, şalvar mavi, yelek siyah, siyah çuhadan yapılmıştı. Mintan, yelek ve şalvar, her üç kıyafet de *sade gaytanlı* olarak tarif edilmiştir. Şal, Mağribî tarzında güvez rengindedir.

⁴⁷ Ş. Sâmî ve M.Z. Pakalın'dan aktaran R.E. Koçu, *Türk Giyim Kuşam ve Süslenme Sözlüğü*, s.57.

⁴⁸ A.g.e., s.58.

⁴⁹ A.g.e., s.51.

2.6. Yazlık Takım

III. Selim'in yazlık tebdil-i kıyafet takımı, mintan, cübbe, içlik, şal ve hançerden oluşmaktadır. Mintan ve 4 adet cübbe şu şekilde tarif edilmiştir: *Bilâ-sandal şâlî nimten* ve *Bilâ-sandal şâlî cübbe*.

Şâlî, tiftikten yapılmış ince bir kumaş cinsidir.⁵⁰ Sandal ise ipek ve pamuktan dokunan parlak ve yumuşak bir kumaş çeşididir. Yollu olan bu kumaşın bir yolu ipek, bir yolu pamuktan dokunurdu.

Küçük dallı, benekli olanları da vardı.⁵¹ Bilindiği gibi İstanbul Kapalı Çarşısı'nda, sandal kumaşının satıldığı Sandalcılar Bedesteni vardı. Mintan ve cübbelerin rengi belirtilmemiştir. Takımın bir diğer kıyafeti olan içliğin yapıldığı çitari, ipekle karışık pamuk ipliği ile dokunmuş, sarı ve kırmızı çubuklu bir kumaştır. Daha ziyade Şam'da dokunan çitari, halkın rağbet ettiği makbul bir kumaş çeşidiydi.⁵² Diğer içlik *gezi kaplı kakım* olarak tarif edilmiştir. Yukarıda da bahsedildiği gibi gezi bir kumaş çeşididir. Kakım (Kakum), Avrupa ve Asya'nın kuzey bölgelerinde yaşayan, sansar ve gelinciğe benzeyen, vücudu beyaz tüylü, kuyruğu siyah, kürkü çok makbul etçil memeli bir hayvandır. As ya da hermin olarak da bilinir. Kakım, bu hayvanın postundan yapılmış çok değerli bir kürktür.⁵³ Yazlık takımında yer alan şalların türleri **car**, *kemberbendî*, *buhûrî*dir. Car şal, omuza örtülen atkıdır.⁵⁴ Kemberbendî, kemer bağı anlamına gelmektedir. Bu durumda kemberbendî şal, bele sarılan bir tür kuşak olmalıdır. Buhûrî, cami, tekke gibi ibadet yerlerinde vakıf idaresince buhurandanları idare etmekle görevlendirilmiş kişidir. Buhûrî şal, bu kişilere mahsus bir şal çeşidi olabilir. Car şallar, güvez, pembe, fıstık yeşili ve beyaz; kemberbendî şallar, nohudî, şerbetî, güvez ve açık leylak; buhûrî şallar ise turuncu ve güvez renklerindedir. Yazlık takımın son unsuru olan hançerin tepesi bir yakutla süslenmiş, kabzası *oyma som* olarak tarif edilmiştir. Hançer kını altınlıdır.

2.7. Aba Takımı

III. Selim'in aba takımı, aba şalvar, aba boy kebesi, bez yelek ve bez mintandan oluşmaktadır. Bilindiği gibi aba, kaba ve kalın bir yünlü kumaş ve bu kumaştan yapılan kıyafettir. Aba, küçük esnaf, ayaktakımı ve dervişler tarafından giyilirdi. Aba giymek yoksulluk alameti kabul edilirdi. Abadan şalvar, potur, cepken, yelek, yağmurluk gibi kıyafetler yapılırdı. Kalın bir kumaş cinsi olduğu için abadan yapılan giysiler kışlıktır. Bez, pamuk veya keten ipliğinden yapılmış bir tür dokumadır. III. Selim'in aba takımında yer alan bez yelek ve mintanın

⁵⁰ İ. Ayverdi, *Misalli Büyük Türkçe Sözlük*, s.2905.

⁵¹ R.E. Koçu, *Türk Giyim Kuşam ve Süslenme Sözlüğü*, s.202.

⁵² A.g.e., s.77.

⁵³ İ. Ayverdi, A.g.e., s.1521.

⁵⁴ P. Tuğlacı, *Okyanus Ansiklopedik Sözlük*, Cilt: II, s.430.

renği kaydedilmemiş olmak birlikte, Koçu, bez dokumanın renginin daima beyaz olduğunu belirtmiştir.⁵⁵

Resim 3. *Aba Kepenek, Ankara Vilayeti*⁵⁶

2.8. Kürk Bohçaları

III. Selim'in tebdil-i kıyafet bohçaları içinde iki adet kürk bohçası da bulunmaktadır. Bunlardan ilki, bir adet yeşil renkli gezi kaplı mintan, bir adet gezi kaplı Rumeli nâfesi mintan ve gezi kaplı kakım içlikten oluşuyordu. Diğerinde ise *çağla rengi, çuha kaplı, sırt samuru buca* olarak tarif edilen bir kürk bulunuyordu.

Osmanlı giyim-kuşamının önemli bir unsuru kürktür. Kürkün kalitesi, tıpkı kumaşın kalitesi gibi kişinin toplumdaki mevkiini gösterirdi. Kürk lüks bir giyim olduğu halde Fatih Sultan Mehmet sonrasında İstanbul'da halkın hemen her kesiminin farklı kalitelerde kürkler giydiği bilinmektedir. En değerli kürk cinsleri sırasıyla samur, su samuru, vaşak, kakum, tavşan, sansar kürkleridir. Kakum ve vaşak kürklerini vezirler, devlet ricali ve ulema giyerdi, bu kürkler halka yasaktı. Ancak bu yasağa rağmen esnaf ve halkın devlet adamlarına özenerek değerli kürkleri giydiği bilinmektedir.⁵⁷

III. selim'in bu tebdil takımları ve kıyafetlerinin yanı sıra, silah takımları ile beraber kaydedilmiş, başka bazı tebdil kıyafetleri de bulunmaktadır. Bunlar üç

⁵⁵ R.E. Koçu, *Türk Giyim Kuşam ve Süslenme Sözlüğü*, s.7, 35.

⁵⁶ Resim 3, İBB Atatürk Kitaplığı'nda bulunan 321 numaralı albümden alınmıştır.

⁵⁷ Argıt, Betül İpşirli, "Osmanlı İstanbul'unda Giyim, Kuşam", *Antik Çağdan XXI. Yüzyıla Büyük İstanbul Tarihi, Toplum*, Arif Bilgin (ed.), İstanbul, 2015, s.234, 246.

adet bilâ-sandal çuha biniş, iki adet sade şeritli frenk stili kaput, bir adet sade şeritli al sâye kaput, bir adet ortası minâ-kârî tuğra-yı hümayun yazılı ve minâ-kârî altın kaplama altın hunili? sırma püsküllü ve şeritli in'âm kesesi, mor, burucî?⁵⁸ armudî?⁵⁹ renklerinde üç adet sade şeritli çuha biniş, bir adet gezi kaplı basma Rumeli nâfesi kürk, bir adet kimyonî⁶⁰ çuha kalyoncu şalvarı, bir adet Cezayir-kârî molla börk poşusu, bir adet gezi kaplı kakım beden⁶¹, bir adet gezi kaplı kakım nimten, beş adet bilâ-sandal elvân Ankara şâlîsinden biniş ve beş adet cübbedir.

1803 tarihli belgede III. Selim'in tebdil kıyafetleri özet olarak kaydedilmiştir. Bu belgeye göre ednâ takımı, dokuz parça kıyafet ve bir adet bıçaktan; kalyoncu kıyafeti üç takım oluşturan 15 parçadan; diğer kalyoncu kıyafeti altı parçadan oluşan bir takım; beyaz kalyoncu kıyafeti ise iki takım oluşturan 11 parçadan ibarettir. Bunların yanı sıra tebdil kıyafetleri içerisinde beş adet çuha biniş, iki adet poşu ve iki adet fes, üç adet Şam-kârî siyah aba, iki adet kakım cübbe ve iki adet nâfe, bir adet yeşil nimten ve bir adet samur nâfesi, biri siyah olmak üzere beş adet sâye kaput, yedi adet şâlî biniş ve iki adet cübbe, 11 adet çar ve kemenbend şal bulunmaktadır.⁶²

3.III. Selim'in Tebdil Gezerken Kuşandığı Silahlar ve Kullandığı Eşyalar

1792 tarihli belgeye göre III. Selim'in tebdil-i kıyafet gezerken kullandığı silahlar piştov, filinta, kılıç, gaddâre, pala, hançer, yatağan, şiş ve bıçaktır. Bunların yanı sıra bazı yardımcı âlet edevat da bu belgede kaydedilmiştir. Bunlar, tüfek tokmağı, tüfek kılavuzu, tüfek çakmağı, tüfek iğnesi, barut veznesi, barut kilesi, barut kabağı, vezne, kurşun kalıbı, kurşun kesesi, huni, cebehâne zenbilidir. 1803 tarihli belgede kaydedilen silah ve alet-edevat ise şunlardan oluşmaktadır: Bıçak, hançer, kılıç, yatağan, gaddâre, piştov ve zenbil.

Piştov: Bir silah türü olan piştovlar çift olarak kaydedilmiştir. Bunların iki çifti İngiliz-kârî, bir çifti de aşağı-kârîdir. Piştovlar gümüş gibi değerli maden veya zümrüt, elmas, yakut, roza⁶³ gibi değerli ya da mercan gibi yarı değerli taşlarla süslenmiştir. Piştovlardan birinin bir çift altın hunili ve sırma püsküllü sırma kaytan bendi (bağı) vardır.

⁵⁸ Sözlüklerde böyle bir renk bulanmamıştır.

⁵⁹ Armudî, armut biçiminde olan; çocuklara nazarlık olarak takılan yassı ve yufka, yazılı altın anlamlarına gelmekle birlikte, burada renk belirtmek için kullanılmış olması muhtemeldir. Armut rengi sarı veya yeşildir. Bkz. İ. Ayverdi, *Misallî Büyük Türkçe Sözlük*, s.168; Sami, s.30.

⁶⁰ Kimyonî, kahverengine çalan yeşil renktir. Bkz. İ. Ayverdi, A.g.e., 1710.

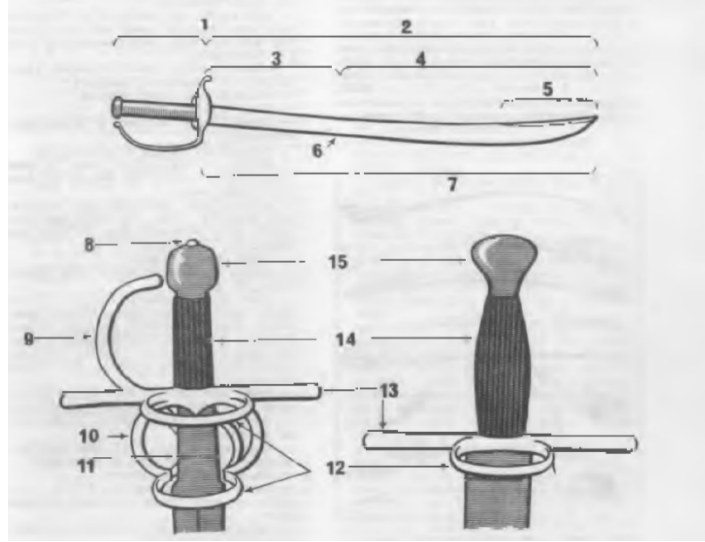
⁶¹ Beden, muhtemelen bir kürk cinsidir. Bkz. *Bedenkâr ve bedennur*, R.E. Koçu, *Türk Giyim Kuşam ve Süslenme Sözlüğü*, s.33.

⁶² BOA, TS.MA.d., 5062.0002.

⁶³ Roza, foyasız olarak tıraş edilmiş, alt kısmı düz, yassı elmas taşı ve böyle elmaslarla süslenmiş mücevherdir. Bkz. İ. Ayverdi, *Misallî Büyük Türkçe Sözlük*, s.2596.

Filinta: Filinta çakmaklı, kısa namlulu bir tüfektir.⁶⁴ III. Selim'in tebdil gezerken kullandığı tek filantanın özellikleri, demir donanmalı (bezemeli) olması ve bir ustanın elinden çıktığı belli olacak şekilde ustalıklı imal edilmiş olmasıdır. Filinta için belgede kullanılan bir diğer tanımlama da *aşağı-kârî* dir.

Kılıç: Kılıçların yapımında iyi cins bir demir olan taban demiri kullanılmıştır.⁶⁵ Kılıç kabzaları yarma⁶⁶ gergedan olarak tanımlanmıştır. Kılıçlardan birinin kabzası dudu burnu⁶⁷ rengindedir. Ayrıca kılıç kabzalarını süslemek için altın, gümüş, yakut, mercan gibi değerli maden ve taşlar ve/veya mine işi kullanılmıştır. Sadece kılıç kabzaları değil, kılıcın balçak⁶⁸, ağızlık, delik ve bent (bağ) gibi diğer unsurları da süslenmiştir. Örneğin kılıçlardan birinin balçağı, ağızlığı, deliği ve bentleri altın üzerine mine işidir. Kılıç kınlarının yapımında siyah renkli sağı kullanılmıştır.⁶⁹

Resim 4. *Kılıcın Bölümleri*⁷⁰: 1.Kabza. 2.Kılıç. 3.Sırt. 4.Kol. 5.Yalman. 6.Yalın. 7.Ağız. 8.Irgat Perçini. 9.Balçak karsı. 10. Pas d'âne. 11. Rikasso. 12. Halka. 13. Balçak. 14. Kabza. 15. Topuz.

⁶⁴ İ. Ayverdi, A.g.e., s.963; Tuğlacı, *Okyanus Ansiklopedik Sözlük*, Cilt: III, s.804.

⁶⁵ Taban demiri için bkz. İ. Ayverdi, A.g.e., s.2980.

⁶⁶ Yarma, deriyi kalınlığı boyunca iki veya daha çok parçaya ayırma işlemi; bu işlemle elde edilen ve et tarafına rastlayan deri yaprağıdır. Bkz. P. Tuğlacı, A.g.e., Cilt: IX, s.3021.

⁶⁷ Dudu Burnu, kırmızımtırak sarıya ve papağan gagası rengine verilen isimdir. Bkz. İ. Ayverdi, A.g.e., s.763.

⁶⁸ Balçak, kılıç kabzasına eli muhafaza etmek için yapılan demir sipere verilen addır. Bkz. İ. Ayverdi, A.g.e., s.271.

⁶⁹ Sağı, atın beliyle kuyruğu arasındaki kısımdan çıkarılan kalın bir deridir. Bkz. İ. Ayverdi, A.g.e., s.2635.

⁷⁰ Resim 4 için bkz. P. Tuğlacı, *Okyanus Ansiklopedik Sözlük*, Cilt: V, s.146.

Gaddâre: Gaddâre pala cinsinden, ağzı ve uç tarafının sırtı keskin, irice ve eğri, uzun bir kama ya da geniş yüzlü, ağır, iki tarafı da keskin kısa bir kılıç türüdür. Gaddârelerin yapımında Frenk demiri kullanılmıştır. Tıpkı kılıçlarda olduğu gibi gaddârelerin de kabzaları süslüdür. Örneğin bunlardan birinin kabzası kemiktir ve altınla bezenmiştir. Diğerinin dudu burnu renginde yarma kuknus⁷¹ bir kabzası vardır. Gaddârelerin de kılıçlar gibi kını vardır. Yalnız bu kınların yapımında kadife kumaşı kullanılmıştır. 1792 tarihli belgede kayıtlı gaddârelerden birinin yeşil kadifeden, diğerinin de güvez rengi kadifeden kını vardı. Güvez renkli kının üzeri altınla bezenerek süslenmiştir.

Pala: Pala, bir çeşit kısa ve geniş kılıçtır.⁷² III. Selim'in tebdil gezerken kullandığı palalar çeşitlidir: Mısır palası, Cezayir palası, sağır (küçük) pala gibi. Palaların yapımında taban demiri veya Frenk demiri kullanılmıştır. Palaların kabzaları çeşitlidir: Yarma som⁷³ kabza, som kabza, yarma kemik kabza, burma kemik kabza, yarma gergedan gibi. Pala kabzalarından bazılarında sağrı derisi kullanılmıştır. III. Selim'in tebdil gezerken kullandığı palaların kabzaları altın, gümüş, yakut ve la'l ile süslenmiştir. Pala kınlarının yapımında daha ziyade siyah sağrı kullanılmakla birlikte, mavi sağrı, siyah kadife, yeşil çuha da pala kını yapımında kullanılan malzemelerdir.

Hançer: Hançer, kamadan ufak, ucu eğri ve sivri, silah olarak kullanılan bir çeşit bıçaktır.⁷⁴ III. Selim'in tebdil gezerken kullandığı hançerler arasında bir tane Sudan işi (Sudani), bir tane de Acem işi (Acemâni) hançer bulunmaktadır. Hançerler genellikle altındır. Bunlardan bazılarının tepesi elmas, roza, yakut, zümrüt gibi değerli taşlarla süslüdür. Hançerlerden bazılarının kabzası ve/veya kını tarif edilmiştir. Birisinin kabzası ve kını şirmâhi⁷⁵, diğerinin kabzası ve kını ise zû-nişan demirlidir. Bir diğer hançerin kabzası *elmashca lacivert kabza* olarak tarif edilmiştir.

Bıçak: Bıçaklar da hançerler gibi altındandır ve tepeleri elmas gibi değerli taşlarla süslüdür. Bıçaklardan birinin kını kırmızı kadifeden yapılmıştır.

Yatağan: Yatağan, iki yanı da keskin, kabzasından ucuna kadar hafif bir kavis yapan, Türklere has uzun ve dar bir savaş bıçağıdır.⁷⁶ Her iki belgede

⁷¹ Kuknus veya kaknus, rüzgâr estikçe çok delikli gagasından nağmeler çıktığına ve sesinin verdiği şevk ile kendisini yaktığına inanılan çok iri bir masal kuşudur. Bkz. İ. Ayverdi, *Misalli Büyük Türkçe Sözlük*, s.1521.

⁷² P. Tuğlacı, A.g.e., Cilt: VII, s.2260.

⁷³ Som, tek parça halinde, tamamı bir maddeden yapılmış, içi dolu olan ve kaplama olmayan anlamına geldiği gibi şirmâhi denilen küçük cins bir balinanın dişi anlamına da gelmektedir Bkz. İ. Ayverdi, *Misalli Büyük Türkçe Sözlük*, s. 2569; 2825.

⁷⁴ P. Tuğlacı, *Okyanus Ansiklopedik Sözlük*, Cilt: III, s.993.

⁷⁵ Şirmâhi, hem küçük bir balina cinsine hem de bu balinanın som denilen, fildişi gibi işlenerek çatal, kaşık, bıçak sapı vb. yapımında kullanılan dişine verilen isimdir. Bkz. İ. Ayverdi, A.g.e., s.2959.

⁷⁶ A.g.e., s.3384.

kaydedilmiş olan yatağanlar ya gümüş kaplama ya da gümüş bezemedir. Yatağanlardan sadece biri ayrıntılı olarak tarif edilmiştir. Bu yatağanın yapımında Edremit demiri kullanılmıştır. Yarma som kabzası ve sırmalı ve mercanlı püskülü vardır, yatağanın ağırlığı 20 yakutla bir sıra şeklinde süslenmiştir.

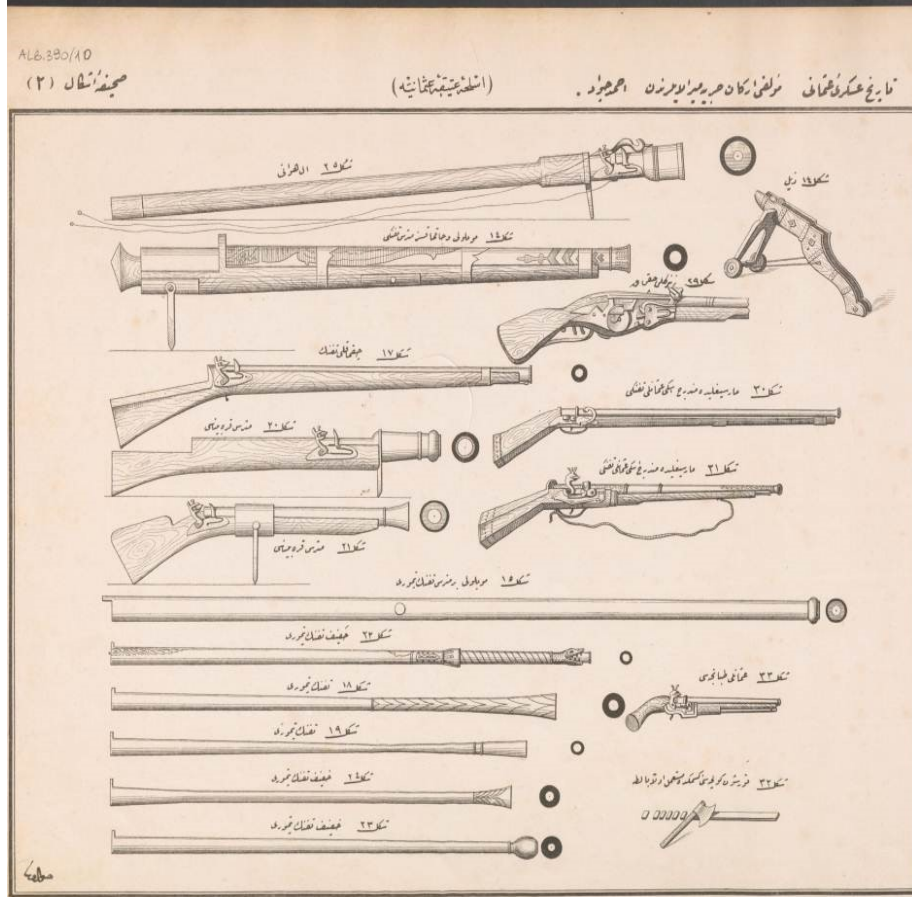
Şiş: III. Selim'in tebdil gezerken kullandığı silahlardan biri de şiştir. Her iki belgede toplam üç adet şiş kaydedilmiş olmakla birlikte bunlardan sadece biri tarif edilmiştir. Arnavut şişi olduğu belirtilen bu şiş, yıldızlı gümüş kaplamadır.

Silahların dışında, silahlarla ilgili bazı aletlerin de kaydı yapılmıştır. Bu aletler barut kabağı, barut veznesi, cebehane zenbili, huni, kurşun kalıbı, kurşun kesesi, tüfek çakmağı, tüfek iğnesi, tüfek klavuzu, tüfek tokmağı, vezne, yağ kutusu ve diğer bir zenbildir. Barut kabağı, bir kayışla boyuna asılan ve içine barut konan kurutulmuş bal kabağıdır.⁷⁷ III. Selim'in kullandığı barut kabağı yıldızlı simle süslenmiştir. Barut veznesi, çakmaklı veya fitili ağızdan dolma tüfekler kullanıldığı zamanlarda her tüfeğin barut hakkını tayin için pirinç, gümüş veya altından yapılan bir ölçek kullanılır ve buna vezne denilirdi.⁷⁸ 1792 tarihli belgede kaydedilen barut veznesi gümüş kaplamalıydı ve kılıptan kaytanlı bir bağı vardı. Barut veznesi dışında sadece vezne olarak kaydedilen üç parça eşya daha mevcuttur. Vezne, silahlarda barut konan yer anlamına geldiği gibi, barut muhafazası, barutluk anlamına da gelmektedir.⁷⁹ Bu veznelerden biri yine yıldızlı sim ile diğerinin ağırlığı yıldızlı sim ile süslü, kehribardan oyma işi bir vezneydi. Sonuncu vezne altındandı ve sırma kaytanlı, tepesi altın ve mine işlemeliydi. Huni de aynı şekilde sırma kaytanlı, mine işi ile süslenmiş altındandı. Barut kilesi, kurşun kalıbı ve yağ kutusu, her üçü de yıldızlı sim süslemeliydi. Cebehâne zenbili ve kurşun kesesi Saraclara mahsus olan türdendi. Her ikisi de sırma ile işlenmişti. Tüfek çakmağı ve tokmağı yıldızlı sim ile süslenmişti. Tüfek iğnesinin yine yıldızlı sim ile süslenmiş bir muhafazası, tüfek klavuzunun kabzası da yıldızlı simle süslenmişti. 1803 tarihli belgede kayıtlı olan zenbil gümüş ile bezenmişti. Bu zenbilin işlevi belgede *tüfek âlatı olur* şeklinde belirtilmiştir.

⁷⁷İ. Ayverdi, *Misalli Büyük Türkçe Sözlük*, s.284; M.Z. Pakalın, *Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, Cilt: I, s.160.

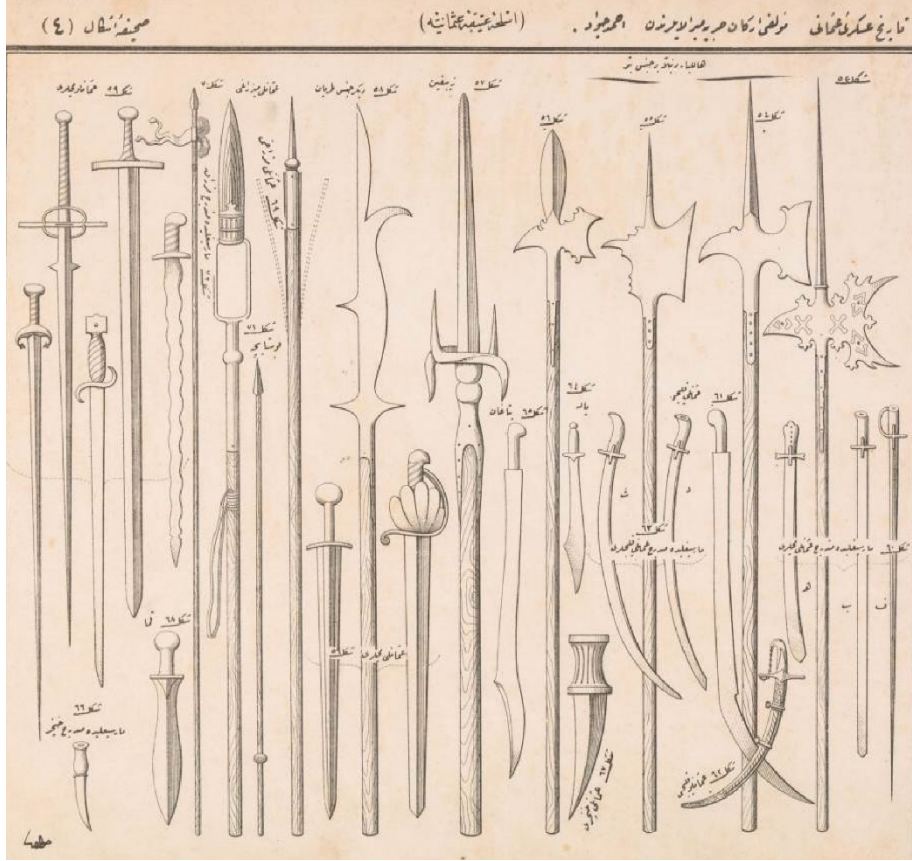
⁷⁸İ. Ayverdi, A.g.e., s.3322.

⁷⁹A.g.e., s.3322.

Resim 5. Tüfek, Tabanca ve Benzeri Silahlar⁸⁰

⁸⁰ Resim 5 ve 6 Ahmed Cevad'ın *Tarih-i Askeri-i Osmanî* kitabından alınmıştır.

Resim 6. Kılıç, Hançer, Pala, Kama vb. Silahlar

Sonuç

Osmanlı Arşivi'nde bulunan 1792 ve 1803 tarihli iki belge, III. Selim'in tebdil kıyafetleri içinde kalyoncu, Boşnak, Laz, Çingene takımlarının olduğunu gösteriyor. Bu belgeler hem kalyoncuların, Boşnak, Laz ve Çingenelerin nasıl giyindiği, hem de aba takımı, yazlık takım gibi kıyafetler ile o dönemde kullanılan silahlar, alet-edevatlar hakkında da bilgi veriyor.

1792 tarihli belgeye göre kalyoncu kıyafetinin değişmeyen unsuru şalvardır. Bu belgede kaydedilmiş üç kalyoncu takımında da şalvar mevcuttur. Kalyoncuların üst giyiminde kullandığı kıyafetler mintan, yelek, burnus ve fermeneden oluşmaktadır. Başlarına makdem denilen bir serpuş takıyorlardı. Makdem, külah üzerine giyilen bir fes ve bunun üzerine sarılan bir şaldan oluşan başlıktır. Daha önce de değinildiği gibi Pakalın'a göre, kalyoncular kuşaklarında bir çift tabanca ve biri uzun biri kısa iki bıçak taşıyorlardı. Bu bilgiye dayanarak

silah takımları arasında yer alan üç çift piştovun ve bıçak ya da küçük palaların kalyoncu takımlarında kullanıldığını söylemek yanlış olmaz.

Mintan, yelek, şalvar üçlüsünün hemen her kıyafetin vazgeçilmez parçaları olduğu ileri sürülebilir. Bu üçlü sadece kalyoncu takımlarında değil, pirpiri ve Laz takımlarında da ana kıyafetleri oluşturmaktadır.

Çuha, Osmanlı toplumunda her mevkiden insanın kullandığı bir kumaştır.⁸¹ 1792 tarihli belgedeki kalyoncu, Laz ve pirpiri takımlarını incelediğimizde bu takımlarda yer alan kıyafetlerin tamamının (aksesuarlar hariç), Boşnak takımının da bazı parçalarının çuhadan yapıldığını görüyoruz. Yazlık takım ile çingene takımında çuha kullanılmamış ancak atlas, kadife, şâlî, çitari gibi kumaşlar kullanılmıştır. Aba takımında aba kumaşının yanı sıra bez de kullanılmıştır. Külahların yapımında kullanılan malzeme keçedir. Kıyafetleri süslemek için kaytan, kılaptan, kaytanlı klabdaniçe, sırma işleme ve şemse kullanılmıştır. Silah yapımında en fazla taban demiri kullanılırken, silah kınlarının yapımında daha ziyade sağrı derisi, kumaş olarak da kadife ve çuha kullanılmıştır. Demir ve şirmâhî de kın yapımında kullanılan diğer malzemelerdir. Silahlarda kullanılan bezeme (donanma), süsleme ve kaplamalar muhtelifdir. Sim veya altın kaplama, sim kakma, mine işi, sırma işleme bunlardan bazılarıdır. Silahlar elmas, yakut, zümrüt, mercan, la'l gibi değerli/yarı değerli taşlarla ve altın ve gümüşle süslenmiştir.

III. Selim'in tebdil kıyafetlerinde, silah ve silah kınlarında kullanılan renkler, açık leylak, armudî, barudî, beyaz, camgöbeği, çağla rengi, dudu burnu, fıstıkî, güvez, hünnabî, kahverengi, kırmızı, kimyonî, leylak, mavi, mor, neftî, nohudî, pembe, sarı, siyah, şerbetî, turuncu ve yeşildir. Osmanlı toplumunda erkeklerin hemen her rengi kıyafetlerinde kullandığını söyleyebiliriz. Günümüz toplumunda erkeklerin kıyafetlerinde kullandıkları renkleri göz önüne aldığımızda ya da yakın zamanlara kadar erkeklerin pembe, sarı gibi bazı renkleri kullanmaktan imtina ettikleri düşünüldüğünde geçmişte erkeklerin renk kullanımı konusunda daha farklı ve önyargılardan uzak bir zihniyete sahip olduklarını söylemek mümkündür.

Osmanlı toplumunda renk tonlarını isimlendirme konusunda günümüzden daha zengin bir kelime dağarcığı ve anlayış olduğu da bir gerçektir. Örneğin kırmızının tonları için kullanılan güvez, dudu burnu, hünnabî ve al, yeşilin tonları için fıstıkî, kimyonî, çağla rengi vb. bu zenginliğin ve anlayışın bir göstergesidir.

Her iki belgede de tebdil-i kıyafet takımlarında ayak giyimine dair sadece çoraptan bahsedilmiş olması dikkat çekicidir.

⁸¹ Gelibolulu Mustafa Âlî'den aktaran B.İ. Argıt, "Osmanlı İstanbul'unda Giyim, Kuşam", s.230.

Kaynakça

Arşiv Belgeleri:

- BOA, Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi Defterleri (TS.MA.d.), 5062.0001.
BOA, Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi Defterleri (TS.MA.d.), D.5062.0002.
BOA, Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi Defterleri (TS.MA.d.), 9686.
BOA, Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi Evrakı (TS.MA.e.), 527-34.
İBB Atatürk Kitaplığı, Pertevniyal Valide Sultan Evrakı (PVS.evr.), 02877; 04219.

Telif Eserler

- Acıpayamlı, Orhan: *Zanaat Terimleri Sözlüğü*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 1976.
Ahmed Cevad: *Tarih-i Askeri-i Osmanî*, Cild-i Evvel, 1882.
Argıt, Betül İpşirli: “Osmanlı İstanbul’unda Giyim, Kuşam”, *Antik Çağdan XXI. Yüzyıla Büyük İstanbul Tarihi, Toplum*, Arif Bilgin (ed.), İstanbul, 2015.
Ayverdi, İlhan: *Misalli Büyük Türkçe Sözlük*, 3 Cilt, Kubbealtı Yayınları, İstanbul, 2006.
Bahaeddin, M.: *Yeni Türkçe Lügat*, Evkâf-ı İslamiye Matbaası, İstanbul, Tarihsiz.
Bozkurt, Nebi: “Tebdil Gezmek”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, XL, 2011, s.213.
Câbî Ömer Efendi: *Câbî Tarihi*, Cilt: 1, Yay. Hazırlayan: Mehmet Ali Beyhan, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2003.
İpşirli, Mehmet: “Tebdil Gezmek”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, XL, 2011, s.213-214.
Koçu, Reşat Ekrem: *Türk Giyim Kuşam ve Süslenme Sözlüğü*, Sümerbank Kültür Yayınları, Ankara, 1969.
Mahmud Şevket Paşa: *Osmanlı Teşkilat ve Kıyafet-i Askeriyesi*, Mekteb-i Harbiye Matbaası, İstanbul, H.1325.
Pakalın, M. Zeki: *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, 3 Cilt, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul, 1993.
Sakaoğlu, Necdet: *Bu Mülkün Sultanları*, Oğlak Yayınları, İstanbul, 1999.
Sami, Şemseddin: *Kamus-ı Türkî*, İkdam Matbaası, İstanbul, H.1317.
Tızlak, Fahrettin: “Hatt-ı Hümayunlar Işığında III. Selim Dönemi’nde İstanbul’da Fırınlara ve Ekmeklerin Tebdil-i Kıyafetle Denetimi”, *Cedrus III*, (2015), s. 337-350.
Tuğlacı, Pars: *Okyanus Ansiklopedik Sözlük*, 10 Cilt, Cem Yayınevi, İstanbul, 1985.
Uzunçarşılı, İ. Hakkı: *Osmanlı Devleti’nin Saray Teşkilatı*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1988.

EK-1: M. 1792 Tarihli Belgenin Transkripsiyonu

Berâ-yı tebdîl-i- hümmâyûn Rüstem Ağa'ya teslîm olunan eşyâ beyân olunur fi 23 B [1]206

Kalyoncu Takımı Olur Boğça	
Sade gaytanlı kılabdaniçe güvez çuka mintan	Aded 1
Sade gaytanlı kılabdaniçe çuka yelek	Aded Leylakî 2 Fıstıkî 1 Güvez 1 [Toplam] 4
Sade gaytanlı çuka şalvar	Aded Güvez 1 Kahverengi 1 [Toplam] 2
Boşnak Takımı Olur Boğça	
Siyah Poşulu kalpak BİRER şemseli al çuka kaput Bükmeli siyah çuka melluta? Yün eldiven	Aded 1 Aded 2 Aded 1 Aded 1
Pirpiri takımı olur boğça	
Gaytanlı çuka biniş	Aded Neftî 1 Güvez 1 Aded 2
Gaytanlı çuka cübbe	Aded Yeşil 1 Mor 1 Aded 2
Gaytanlı çuka mintan	Aded Yeşil 1 Güvez 1 Aded 2
Gaytanlı çuka yelek	Aded Güvez 1 Mor 1 Aded 2
Gaytanlı çuka şalvar	Aded Barudî 1 Mâyi 1 Aded 2
Kulaklı bıçak	Aded 1
Kalyoncu Takımı Olur Boğça	
Gaytanlı kılabdaniçe çuka mintan	Aded Fıstıkî 1
Gaytanlı kılabdaniçe yelek	Aded Penbe 1 Güvez 1 [Toplam] 2
Gaytanlı kılabdaniçe çuka şalvar	Aded Hunnabî 1

Mor çuka dizge	Çift 1
Beyaz burnus	Aded 1
Şemle Şal	Aded Penbe 1 Sarı 1 [Toplam] 2
Fes ma'a külah Külah	Aded yemenî 1
Gezi kaplu samur nâfesi içlik	Aded 1
Kürkler Olur boğça	
Gezi kaplu sebz nimten	Aded 1
Gezi kaplu Rumeli nâfesi nimten	Aded 1
Gezi kaplı kakım içlik	Adet 1
Kalyoncu Takımı Olur Boğça	
Al çuka üzere sırma işleme incülü şemseli fermene	Aded 1
Al çuka üzere sırma işleme yelek	Aded 1 Camgöbeği 1 [Toplam] 2
Yeşil çuka üzere sırma işleme mintan	Aded 1
Güvez telli makdem	Aded 2
Laz Takımı Olur Boğça	
Sade gaytanlı yeşil çuka mintan	Aded 1
Sade gaytanlı mai çuka şalvar	Aded 1
Sade gaytanlı siyah çuka yelek	Aded 1
Güvez Mağribî şal	Aded 1
Yeşil çuka kalpak	Aded 1
Çorap	Çift 1
Aba Takımı Olur Boğça	
Aba şalvar	Aded 1
Aba boy kebesi	Aded 1
Bez yelek	Aded 1
Bez mintan	Aded 1
Yazluk Takım Olur Boğça	
Bilâ sandal şâlî nimten?	Aded 1
Bilâ sandal şâlî cübbe	Aded 4
Çitari içlik	Aded 1
Çar şal	Aded Güvez 1 Penbe 1 Fıstıkî 1 Beyaz 1 [Toplam] 4
Kemberbendî şal	Aded Nohudî 1 Şerbetî 1 Güvez 1 Açık Leylakî 1 [Toplam] 5

Gezi kaplı kakım içlik	Aded 1
Buhûrî şal	Aded Turuncî 1 Güvez 1 [Toplam] 2
Tepesi bir Yakutlu oyma som zû-nişân kabzalı altun kınlı sağır hançer	Kabza 1
Kürk Olur Boğça	
Çağla reŋgi çuka kaplı sırt samuru bucak	Aded 1
Çigân Olur Boğça	
Sırma şemseli mercanlıca mor atlas cebkân	Aded 1
Mercanlıca sırma şemseli yeşil kadife cebkân	Aded 1
Beyaz fes börkü	Aded 1
Sade beyaz fes	
Sandal Derununda Olur	
Çuka dizge	Çift 2
Keçe külah	Aded 3
Silah Takımları	
Siyah sağrı kınlı sim donanmalı dalgalı taban temürlü kılıç	Kabza 1
Yarma gergedan kabzalı balçağı minâli sim donanmalı siyah sağrı kınlı nerdubanlı taban temürlü kılıç	Kabza 1
Zû-nişân kemik kabzalı altun donanmalı yeşil kadife kınlı frengi temürlü bel gaddâresi	Kabza 1
Tarafeyni üçer la'li yarma Som kabzalı altun donanmalı siyah sağrı kınlı gaytan bendli yazlı Temürlü Mısır palası	Kabza 1 Bir aded la'li noksandır
Tarafeyni üçer yakutlu yarma gergedan kabzalı sim donanmalı mai sağrı kınlı temürü bir tuğralı taban temürlü sağır pala	Aded 1
Yarma som kabzalı sim donanmalı siyah kadife kınlı taban temürlü sağır pala	Kabza 1
Som kabzalı yeşil çuka kınlı Cezayir palası	Kabza 1
Yarma kemik kabzalı siyah sağrı kınlı simlice sağır frengi temürlü pala	Kabza 1
Burma kemik kabzalı siya[h] sağrı kınlı simlice şiş Tarzı sağır pala	Kabza 1
Siyah sağrı kınlı sağrı kabzalı frengi temürlü sağır pala	Kabza 1
Tepesi bir yakutlu kını ve kabzası şirmâhî Altunluca hançer	Kabza 1
Kını ve kabzası zû-nişân temürlü Acemânî sağır hançer	Kabza 1
Sim donanmalı ve sim kakmalı İngiliz-kâri piştov	Çift 1
Sim donanmalı İngiliz-kâri piştov	Çift 1
Sim kaplama kıladdan gaytan bendli barut veznesi	Aded 1
Dudu burnu yarma kuknas kabzalı altun donanmalı güvez kadife kınlı frengi temürlü bel gaddâresi	Kabza 1
Sade kalemsiz Sudanî altun hançer	Kabza 1
Bilâ-sandal çuka biniş	Aded 3
Sade şeridli frengi kaput	Aded 2
Sade şeridli al saye kaput	Aded 1
Ortası minâ-kâri tuğra-yı hümayun muharrer ve mina-kâri altun kaplama altun hunili? sırma püsküllü ve şeritli in'âm kisesi	Aded 1
Kabza tarafeyni altı aded hurde yakutlu dudu burnu zû-nişân	Kabza 1

yarma gergedan kabzalı balçağı ve ağızlığı ve deliği ve bendleri altun üzere mînâ-kârî ve yalduzlı sırma gaytan bendli siyah sağrı kınlı taban temürlü kılıç	
Depeleri perdahte zümrüd ve sair vasat ve hurde roza elmas ve yakut ve zümrüd ile müzeyyen zû-nişan menevşî temürlü aşağı-kârî piştov	Çift 1 Bir çift altun hunilî? ve sırma püsküllü sırma gaytan bendi vardır.
Sırma gaytanlı mina-kârî altun huni?	Aded 1
Sırma gaytanlı bir çift altun tepeli mînâ-kârî altun vezne	Aded 1
Temür donanmalı aşağı-kârî musanna' filinta	Aded 1
Yalduzlı sim tüfenk tokmağı	Aded 1
Yalduzlı sim kabzalı tüfenk kalağuzu	Aded 1
Yalduzlı sim barut kilesi	Aded 1
Yalduzlı sim tüfenk çakmağı	Aded [yazılmamış]
Yalduzlı sim muhafazalı tüfenk iğnesi	Aded 1
Yalduzlı sim barut kapağı	Aded 1
Yalduzlı sim vezne	Aded 1
Yaldız sim ağızlıklı oyma-kârî kehriba[r] vezne	Aded 1
Yaldızlı sim yağ kutusu	Aded 1
Yaldızlı sim kurşun kalıbı	Aded 1
Sarrac-kârî sırma işleme kurşun kisesi	Aded 1
Sarrac-kârî sırma işleme cebehane zenbili	Aded 1
Tepesi elmaslıca sade altun hançer	Aded 1
Sade şeridli çuka biniş	Mor 1 Armudi 1 Buruci? 1
Gezi kaplı basma Rumeli nâfesi Kürk	Aded 1
Yarma som kabzalı ağızlığı bir sıra yigirmi yakutlu yaldızlı Sim donanmalı Edremit temürlü yatağan	Aded 1 Sırmalı mercanlı püskülü vardır.
Kimyonî Çuka kalyoncu şalvarı	Aded 1
Yaldızlı sim kaplama arnabud şişi	Kabza 1
Molla börk poşusu	Aded 1 Cezayir-kârî
Gezi kaplı kakım beden	Adet 1
Gezi kaplı kakım nimten	Adet 1
Tepesi elmas ile müzeyyen kırmızı kadife kınlı mînâ-kârî altun bıçak	Kabza 1 Vasati bir kebîr zümrüdlü altun kösteği vardır
Bilâ- sandal elvân Ankara şâlîsi biniş	Adet 5 Cübbe 5 [Toplam] 10

EK-2: M.1803 Tarihli Belgenin Transkripsiyonu

Berâ-yı zat-ı hümayûn tebdil takımı olmak üzere ser-çukadâr-ı hazret-i şehriyârî sa'âdetlü Mehmed Mîr hazretlerine teslim olunan

fi 19 C [1]218

Ednâ Takımı	Sâye Kaput	Kalyoncu Libası Takımı	Kalyoncu Libası Takımı	Şalı Biniş	Çar ve kemerbend şal
Parça: 9	Adet 4	Adet:3	Adet: 1	Adet: 7	Adet:11
Bıçak: 1	Siyah 1	Parça: 15	Parça: 6	Cübbe: 2	
	[Toplam] 5			[Toplam] 9	

Çuka Biniş	Poşu?	Şamkârî Siyah Aba	Beyaz Kalyoncu Libası	Kakım Cübbe	Sebz nimten
Adet: 5	Adet: 2	Adet: 3	Takım: 2	Adet: 2	Adet: 1
	Fes: 2		Parça: 11	Nâfe 2 [Toplam] 4	Samur nâfesi: 1 [Toplam] 2

Şiş	Adet 2
Tepesi (...) elmaslı sim Kabzalı altun Bıçak	Adet 1
Tepesi rosa elmas ve zümrüdlü Altun Haçer	Kabza: 1
Elmaslıca laciverd kabzalı haçer	Kabza: 1 Hazineye teslim. Fi 29 Safer Sene [1]220.
Altun donanmalı Kılıç	Kabza: 2 Birisim.
Mütenevvi'a donanmalı gaddâre	Adet: 7 Birisim altın.
Sim donanmalı Yatağan	Kabza: 1
Mercanlı Piştov	Çift: 1
Sim donanmalı tüfenk âlâtı olur zenbil	Adet: 1
Sim kaplı yatağan bıçağı	Kabza: 1
Hurde (...) elmaslı minâli zümrüd cübbeli altun örme köstekli Altun haçer	Kabza 1
Tepesi bir vasatça (...) elmaslı minâ-kârî altun haçer	Kabza 1

EK-3: M. 1792 Tarihli Belge

